

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΝΟΜΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ 2022-2023

ΚΛΙΜΑΚΙΟ Ξ-Ρ, Τ-Ω

Διδάσκοντες:

Καθηγητής Κωνσταντίνος Γιαννακόπουλος

Επίκουρη Καθηγήτρια Βασιλική Χρήστου

Τις πρώτες εβδομάδες, τα μαθήματα στοχεύουν στην επανάληψη βασικών εννοιών, κανόνων και αρχών του συνταγματικού δικαίου (οργανωτικού μέρους και θεμελιωδών δικαιωμάτων), του γενικού διοικητικού και της διοικητικής δικονομίας και στην εξοικείωση των φοιτητριών και των φοιτητών με τη μεθοδολογία της θεωρητικής και πρακτικής σύνθεσής τους.

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Επανάληψη των βασικών στοιχείων της λειτουργίας του πολιτεύματος. Αναλύεται η δημοκρατική μορφή και οι οργανωτικές βάσεις του πολιτεύματος με αναφορά και σε πρακτικές εφαρμογές τους κατά τον έλεγχο της συνταγματικότητας των νόμων. Δίδεται έμφαση σε βασικές κρατικές λειτουργίες που εξασφαλίζουν τη σταθερότητα του πολιτεύματος, όπως είναι η προκήρυξη των βουλευτικών εκλογών, η κανονική και η πρόωρη λήξη της βουλευτικής περιόδου, η σύγκληση της Βουλής σε σύνοδο, ο διορισμός του πρωθυπουργού, η άσκηση του κοινοβουλευτικού ελέγχου, ο ρυθμιστικός ρόλος του Προέδρου της Δημοκρατίας, καθώς και η άσκηση της νομοθετικής λειτουργίας.

Επανάληψη στη γενική θεωρία των δικαιωμάτων (πεδίο εφαρμογής, φορείς, αποδέκτες, περιορισμοί, αρχή της αναλογικότητας κοκ) και επίλυση ορισμένων σύνθετων πρακτικών θεμάτων.

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Επανάληψη των βασικών εννοιών, κανόνων και αρχών του γενικού διοικητικού δικαίου και της διοικητικής δικονομίας μέσω της συγκριτικής ανάλυσης -σε θεωρητικό και σε πρακτικό επίπεδο- των επιμέρους στοιχείων των μονομερών νομικών πράξεων που αντιστοιχούν στις τρεις κρατικές λειτουργίες: του τυπικού νόμου, της διοικητικής πράξης και της δικαστικής απόφασης. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην ανάλυση των κανόνων και των αρχών που διέπουν, αφενός, τα διοικητικά όργανα, τις αρμοδιότητές τους, τη διοικητική διαδικασία, καθώς επίσης το περιεχόμενο και τον

τύπο των διαφόρων πράξεών τους και, αφετέρου, τη διάκριση των δικαιοδοσιών, την οργάνωση και τις αρμοδιότητες των διοικητικών δικαστηρίων, τα ένδικα βοηθήματα και μέσα, τις γενικές αρχές της διοικητικής δίκης και τα αποτελέσματα των αποφάσεων των διοικητικών δικαστηρίων.

ΕΝΟΤΗΤΕΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Κάθε ενότητα αποτελείται από μία θεωρητική εισαγωγή και από το σχολιασμό δικαστικών αποφάσεων που προτείνονται προς εμβάθυνση. Για την προετοιμασία των φοιτητριών και των φοιτητών, πριν από κάθε μάθημα στο οποίο παρουσιάζεται η εισαγωγή μιας ενότητας ή σχολιάζεται μια δικαστική απόφαση, αναρτώνται στο e-class αναλυτικές σημειώσεις με σχετικές θεωρητικές αναπτύξεις και περαιτέρω βιβλιογραφικές και νομολογιακές αναφορές. Τα μαθήματα γίνονται με την παρουσία και των δύο διδασκόντων, οι οποίοι εναλλάσσουν, ανά ενότητα, τους ρόλους του εισηγητή και του σχολιαστή.

I. Ο ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ

Στην ενότητα αυτή μελετάται ο τρόπος με τον οποίο οι κανόνες ρύθμισης της προεκλογικής περιόδου και η επιλογή του εκλογικού συστήματος διαμορφώνουν τους όρους του πολιτικού ανταγωνισμού. Αναλύονται τα κριτήρια ερμηνείας και εφαρμογής των σχετικών δικαϊκών κανόνων και, ιδίως, η αρχή της ανόθευτης εκδήλωσης της λαϊκής βούλησης, η αντιπροσωπευτική αρχή, η καθολικότητα της ψηφοφορίας, η ισοδυναμία της ψήφου και η αρχή του πολυκομματισμού. Μελετώνται επίσης οι αρμοδιότητες του ΑΕΔ επί του ελέγχου του τρόπου διεξαγωγής των εκλογών και βασικοί δικονομικοί κανόνες.

ΑΕΔ 18/2017 (Συνταγματικότητα της παραχώρησης 50 εδρών στο πρώτο αυτοτελές κόμμα κατά τις βουλευτικές εκλογές)

ΣτΕ Ολ. 518/2015 (Αναστολή χρηματοδότησης πολιτικού κόμματος)

ΣτΕ Ολ. 1189/2022 (Αντισυνταγματική η μεταβολή του τρόπου ορισμού αντιδημάρχου μετά τη διεξαγωγή των δημοτικών εκλογών)

II. Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

Η ενότητα αυτή πραγματεύεται τη διοικητική οργάνωση του κράτους. Δίνεται έμφαση στη γενική προβληματική της αποκέντρωσης και της αυτοδιοίκησης και αναλύονται επίκαιρα ζητήματα, συνταγματικού και διοικητικού δικαίου, σχετικά με τις αποκρατικοποιήσεις δημοσίων επιχειρήσεων, την ανάθεση διοικητικού έργου σε ιδιώτες και τη λειτουργία των ανεξάρτητων αρχών.

ΣτΕ 320/2020 (Ανάθεση καθηκόντων επί φορολογικών ελέγχων σε ιδιώτες – Ανεξάρτητες διοικητικές αρχές και φορολογική εξουσία)

ΣτΕ Ολ. 190/2022 (Αντισυνταγματική η μεταβίβαση των μετοχών της ΕΥΔΑΠ στην ΕΕΣΥΠ - Έλεγχος νομικού προσώπου από το Ελληνικό Δημόσιο - Αποκρατικοποίηση και δημόσια υγεία)

ΣτΕ Ολ. 1901/2014 (Η πλήρης υποχώρηση του κράτους από την παροχή της ραδιοτηλεοπτικής υπηρεσίας - Η κατάργηση της ΕΡΤ)

III. Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

Στην ενότητα αυτή δίνεται έμφαση στον θεσμικό ρόλο του Συμβουλίου της Επικρατείας, τόσο ως προς τον έλεγχο της συνταγματικότητας των νόμων όσο και ως προς τον εξορθολογισμό και τον εκσυγχρονισμό της διοικητικής δικαιοσύνης. Σχολιάζονται αποφάσεις που αφορούν ιδίως τη διάκριση μεταξύ ακυρωτικών και ουσιαστικών διαφορών, τους μηχανισμούς αποκέντρωσης και συγκέντρωσης των διοικητικών διαφορών από και προς το Συμβούλιο της Επικρατείας και την εξέλιξη της προσωρινής δικαστικής προστασίας.

ΣτΕ ΕΑ Ολ. 141/2010 (Αίτηση ακύρωσης και αίτηση αναστολής εκτέλεσης κατά τυπικού νόμου)

ΣτΕ Ολ. 3919/2010 (Η ουσιαστικοποίηση και η αποκέντρωση των διοικητικών διαφορών)

ΣτΕ ΕΑ 262/2020 (Η προσωρινή δικαστική προστασία σε περιόδους κρίσης)

IV. Η ΕΚΤΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ

Στην ενότητα αυτή δίνεται έμφαση στην οριοθέτηση του δικαστικού ελέγχου της κρατικής δράσης, μέσα από την ανάλυση, αφενός, των θεωρητικών κατασκευών και των νομολογιακών εξελίξεων περί αυτοπεριορισμού του δικαστή και, αφετέρου, της επίδρασης του ευρωπαϊκού δικαίου, η οποία ενισχύει συχνά τον δικαστικό ακτιβισμό. Σχολιάζονται αποφάσεις που αφορούν ιδίως τον δικαστικό έλεγχο της συνταγματικής αναθεώρησης, της νομοθετικής διαδικασίας, των κυβερνητικών πράξεων και της αστικής ευθύνης του Δημοσίου.

ΑΕΔ 11/2003 (Ο δικαστικός έλεγχος της αναθεώρησης)

ΣτΕ Ολ. 2615/2018 (Οι κυβερνητικές πράξεις)

ΣτΕ Ολ. 1501/2014 (Αστική ευθύνη του Δημοσίου από πράξεις οργάνων της δικαστικής εξουσίας και από νόμιμες πράξεις)

V. Η ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ

Αντικείμενο της ενότητας αυτής αποτελεί η συγκριτική ανάλυση των θεωρητικών και νομολογιακών εξελίξεων, στο εθνικό και στο ευρωπαϊκό δίκαιο, γύρω από τη θεμελίωση, τη ρύθμιση και τον δικαστικό έλεγχο της αιτιολογίας των διοικητικών πράξεων, των τυπικών νόμων και των δικαστικών αποφάσεων.

ΣτΕ 4600/2005 (Η αιτιολογία της ατομικής διοικητικής πράξης και ο χαρακτηρισμός στοιχείων της ως απορρήτων)

ΣτΕ Ολ. 1664/2011 (Η αιτιολογία του τυπικού νόμου και ο περιορισμός της οικονομικής ελευθερίας)

ΣτΕ 1716/2019 (Η αιτιολογία των δικαστικών αποφάσεων και η συρρίκνωση της αίτησης αναίρεσης ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας)

VI. ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

Μέσα από χαρακτηριστικά νομολογιακά παραδείγματα εμβαθύνουμε στις βασικές ατομικές ελευθερίες. Εξετάζονται ιδίως ζητήματα ελευθερίας της έκφρασης και της πληροφόρησης για θέματα δημοσίου ενδιαφέροντος, η προστασία του απορρήτου των επικοινωνιών, καθώς και η αρχή της αναλογικής ισότητας με αφορμή την ισότητα των φύλων.

ΣτΕ Ολ. 1213/2010, ΕΔΔΑ, 22.5.2018, Alpha Δορυφορική Τηλεόραση Α.Ε. κατά Ελλάδος (Η ελευθερία της έκφρασης και η προστασία της εικόνας - Η χρήση κρυφής κάμερας σε δημόσιο χώρο)

ΔΕΕ, 16.2.2023, C-349/21 - ΗΥΑ κ.λπ. (Προϋποθέσεις περιορισμού του απορρήτου των ηλεκτρονικών επικοινωνιών)

ΣτΕ Ολ. 902/2021 (Κοινό ελάχιστο ανώτατο για την εισαγωγή στις Σχολές Αξιωματικών και Αστυφυλάκων της ΕΛΑΣ - Αρχή της απαγόρευσης διάκρισης λόγω φύλου. Έμμεσες διακρίσεις)

VII. Η ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ

Στη θεωρητική εισαγωγή της ενότητας γίνεται επανάληψη στις γενικές ερμηνευτικές μεθόδους και στις ιδιαιτερότητες της συνταγματικής ερμηνείας. Για εμβάθυνση έχουν επιλεγεί πεδία στα οποία η ερμηνεία του Συντάγματος μπορεί εύκολα να γίνει ιδεολογική, όπως είναι η σχέση έθνους και ιθαγένειας/πολιτικού σώματος καθώς και η οικονομική ελευθερία στο πλαίσιο του οικονομικά «ουδέτερου» συντάγματος και των ενωσιακών ελευθεριών. Ακόμη, αναλύονται περιπτώσεις εξελικτικής ερμηνείας των συνταγματικών εννοιών, όπως χαρακτηριστικά ο γάμος ομοφύλων.

ΣτΕ Ολ. 460/2013 (Κτήση ελληνικής ιθαγένειας και συμμετοχή υπηκόων τρίτων χωρών στις εκλογές της πρωτοβάθμιας τοπικής αυτοδιοίκησης. Ιθαγένεια και έθνος)

ΑΠ 1428/2017 (Η μη αναγνώριση της ευχέρειας τελέσεως γάμου μεταξύ ομοφύλων)

ΣτΕ 2194/2006 (Η οικονομική ελευθερία και ο κρατικός παρεμβατισμός – Η αντισυνταγματικότητα των αδειών σκοπιμότητας)

VIII. Ο ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟΣ ΠΛΟΥΡΑΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Ο ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΔΙΚΑΣΤΩΝ

Αντικείμενο αυτής της ενότητας είναι η ανάλυση της δυναμικής σχέσης που αναπτύσσεται μεταξύ των εθνικών συνταγμάτων και του ευρωπαϊκού δικαίου, η οποία έχει υπερβεί τη λογική της σύγκρουσης και της ιεράρχησης και κινείται προς την κατεύθυνση μιας συνύπαρξης με αμοιβαίες υποχωρήσεις που βασίζεται πρωτίστως στον διάλογο μεταξύ των εθνικών δικαστών, του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) και του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ). Σχολιάζονται αποφάσεις που αφορούν ιδίως την υπεροχή του ενωσιακού επί του εθνικού δικαίου, την υποβολή προδικαστικών ερωτημάτων στο ΔΕΕ και τη δεσμευτικότητα των αποφάσεων του ΕΔΔΑ.

ΣτΕ Ολ. 3470/2011 (Η υποχρέωση εναρμόνισης των συνταγματικών διατάξεων με τους κανόνες του κοινοτικού δικαίου)

ΣτΕ Ολ. 2208/2020 (Προϋποθέσεις συμμόρφωσης στις αποφάσεις του ΕΔΔΑ)

ΙΧ. ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΔΙΚΑΙΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Στην ενότητα αυτή αναλύονται οι διάφορες ιστορικές εκδοχές της αρχής του κράτους δικαίου στα εθνικά δίκαια των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και το περιεχόμενο της ίδιας αρχής στο ενωσιακό δίκαιο. Σχολιάζονται αποφάσεις εθνικών δικαστηρίων και αποφάσεις του ΔΕΕ που αφορούν ιδίως την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης και την εγγύηση της θητείας των μελών ανεξάρτητων αρχών στα κράτη μέλη.

Ετήσια έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το κράτος δικαίου στην Ελλάδα: Λουξεμβούργο, 13.7.2022, SWD(2022) 508 final, https://commission.europa.eu/publications/2022-rule-law-report-communication-and-country-chapters_en

ΣτΕ Ολ. 911/2021 (Αυτοδίκαιη έκπτωση Προέδρου, Αντιπροέδρου και μελών της Επιτροπής Ανταγωνισμού βάσει επιγενομένης πρόβλεψης ασυμβιβάστου)

X. Ο ΠΟΛΕΜΟΣ

Ο πόλεμος αποτελεί την ύπατη κατάσταση ανάγκης, την οποία το Σύνταγμα επιδιώκει να αντιμετωπίσει στο άρθρο 48. Κανονιστικές δεσμεύσεις για τη ρύθμιση της εμπόλεμης κατάστασης απορρέουν επίσης από την ΕΣΔΑ (άρθρο 15) και τη νομολογία του ΕΔΔΑ, καθώς και από το ενωσιακό δίκαιο, όπως κατέδειξε ο πόλεμος στην Ουκρανία. Συναφώς, τίθεται προς εξέταση προεχόντως το ερώτημα σε ποιο βαθμό μία εμπόλεμη σύρραξη, η οποία μάλιστα διεξάγεται εκτός εδάφους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μπορεί -στο πλαίσιο της αρχής της αναλογικότητας- να δικαιολογήσει περιορισμούς στις ατομικές ελευθερίες εντός της Ένωσης. Άξιο σχολιασμού είναι επιπλέον το ζήτημα της μεταβολής του τρόπου λειτουργίας των κρατικών οργάνων και, ιδίως, της Βουλής σε περίπτωση πολέμου εντός της επικράτειας. Για το ζήτημα αυτό, η ευρωπαϊκή ιστορία και η συγκριτική συνταγματική θεώρηση συναποτελούν τη βασική πηγή άντλησης συμπερασμάτων.